

характеризуються більшою конкретністю своїх значень, оскільки містять меншу кількість сем.

Виявлені якісні й кількісні розбіжності дають можливість виділити особливості концепту ДОБРО в українській та англійській культурах із урахуванням власне мовної семантики. Наявність тих чи інших характеристик в українській чи англійській мовних культурах зумовлена особливостями історичного та культурного розвитку народів, під впливом яких формувалося у національній свідомості уявлення про добро. Незважаючи на відмінності сем у кількісному відношенні, семантика одиниць концепту української та англійської мов відзначається близькістю, яка дає підстави говорити про універсальний характер людської мови. Перспективним напрямком дослідження вбачається вивчення лексико-семантичних характеристик інших зон концепту (навколоядерної та периферійної частин концепту), а також зіставний аналіз інших загальнооцінних концептів у близькоспоріднених та різноструктурних мовах.

Використана література:

1. *Hare R.* Freedom and Reason. – L.: Oxford University Press, 2001. – 263 p.
2. *Smart J.* Ethics, Persuasion and Truth. – L.: Routledge and Kegan Paul, 1984. – 158 p.
3. The Oxford English Dictionary. – Oxford: Clarendon Press, 1961. – Vol. 1 – 12.
4. Oxford English Dictionary Online. 2nd edition, 1989 / ed. J. Simpson and E. Weiner, Additions 1993 – 97 / ed. J. Simpson and E. Weiner; M. Proffitt), and 3rd edition, 2000 – 2004 / ed. J. Simpson. OED Online. – Oxford: Oxford University Press. – <<http://dictionary.oed.com>>
5. Webster's Third New International Dictionary of the English Language. Unabridged. – Vol. I, II, III. – Chicago, London: Encyclopedia Britannica. – 1976. – 1016 p. – 1993 p. – 3136 p.
6. Словник української мови: В 11 т. – Т. 1 – 11. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.

Каламаж М.А.

Опольський університет, Польща

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ “НЕВИЗНАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ” У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗНАКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

Постановка проблеми в загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями. Число називають [8, 15] самою семантичною граматичною категорією. На відміну від категорій виду, та модальності, що характеризують ставлення мовця до описуваної ситуації і те, як мовець ідентифікує об'єкти реального світу у висловленні, категорія числа надає квантифікативні характеристики реаліям навколишнього світу.

У сучасній лінгвістичній науці число тривалий час вивчалось в рамках структуралістської теорії, перш за все через розгляд його з позицій іконічності. Майже у всіх структуралістських працях [6; 13] було зроблено спробу представити часткові значення числових форм у вигляді набору таких загальних семантичних ознак, як *одиночність/множинність, розчленованість/цілісність, визначеність/невизначеність*. На підставі цієї класифікації крізь призму поняття *маркованості*, для інваріанта значення числа було запропоновано [Швачко 1983] й такі критерії: *сукупність/множинність, невизначеність/визначеність, конкретність/абстрактність*.

Ідеологія досліджень категорії числа в рамках цієї наукової парадигми формувалася за “принципом проведення границь” [8, 214], зокрема границь між лексичними й

граматичними значеннями числа, між словозмінними й словотворчими формами числа, між семантичною і синтаксичною категорією числа, між основними й вторинними значеннями форм числа.

Однак у процесі обробки мовних фактів дослідники [14] дійшли висновку, що граматична категорія числа успішно ігнорує ці границі. В першу чергу було встановлено, що:

- в багатьох словоформах лексичне і граматичне значення утворюють ідіоматичні сполуки;

- граматична категорія числа в одних словоформах трактується як словозмінна, а в інших – як словотворча;

- граматична категорія числа не лише виконує семантичну функцію (позначає кількість предметів реального світу), а й має валентнісні властивості;

- класи вторинних значень найменувань поєднують у собі ідею лексичного і граматичного значення числа;

- вторинні значення, як правило, пов'язуються з основним значенням і можуть містити у своєму тлумаченні компоненти невизначеної кількості на позначення *множинності* – *декількох* найменувань.

У різних роботах [11] сема невизначеної кількості називається по-різному: *понад один, багато, мало, декілька, трохи* тощо. Ми будемо тлумачити концепт НЕВИЗНАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ як такий, що засновується на опозиції *багато/мало*.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом погляд на природу граматичного значення числа певною мірою змінився. З одного боку, дослідники свідомо відмовилися від чітких меж у виділенні числової дефектності як градуального явища [4], а також градуального обчислення/необчислення [див.24]). А з іншого, в теорії граматики був проголошений принцип пояснення. Відповідно, в теорії числа цей принцип втілюється в ідеї вироблення мотивованих (насамперед, семантичних) правил вибору числових форм [8] і в ідеї когнітивного обґрунтування ознаки обчислення/необчислення, що зумовлює вибір числових форм [23]. Обидві ідеї в різних аспектах знайшли відображення в працях із зіставного вивчення категорії числа [3; 20; 21; 22 та ін.], з типології числа і суміжних категорій [1; 19 та ін.] тощо. Когнітивна теорія також ставила за мету визначити, які когнітивні параметри навколишнього світу граматикуються в природній мові [5; 9; 16 та ін.].

Найменш вивченим сьогодні вважається розуміння числа в міфопоетичному аспекті [17] і з погляду вираження цієї категорії в образно-смысловій структурі знаків вторинної номінації, у тому числі і у фразеологізмах.

У багатьох культурах, особливо у вавилонській, індуїстській і піфагорійській, число визначали як фундаментальний принцип, що лежить в основі світу речей. Зокрема, Піфагор тлумачив числа не лише з їх кількісних можливостей, а й з погляду тієї символіки, що закладена в них самою логікою людського буття. Утім, вся складність піфагорійського та середньовічного християнського символізму чисел так і не була розкрита в наукових розвідках з цієї проблеми.

Числа в міфопоетичних системах, на думку В. М. Топорова, – один із тих класів знаків, що зорієнтований на якісно-кількісну оцінку [там само]. Вони становлять елементи особливого числового коду, за допомогою якого описується світ і людина. В архаїчних традиціях числа використовувалися в ситуаціях, яким надавалося сакральне значення. Тим самим числа ставали образом світу, і звідси, – засобом для його періодичного відновлення в циклічній схемі розвитку для подолання деструктивних хаотичних тенденцій.

У сучасній свідомості продовжують своє життя архаїчні уявлення про число і різні форми його вираження; більш того, вони трансформуються і розвиваються знову і знову як

вихідний матеріал для побудови нових концепцій і образів. Останні найширше концептуалізуються й вербалізуються в мовних культурних знаках, якими є обрядові номінації, ритуальні висловлення, прислів'я, фразеологізми та ін.

За наявності численних досліджень (див. список літератури наприкінці статті), присвячених семантиці чисел у традиційних культурах, власне етнолінгвістика спорадично й непослідовно досліджує рахунок чисел, рахунок як такий. Цей дослідницький вакуум пояснюється кількома факторами. Якщо семантика чисел лексично виражається числівниками, тобто визначається повнозначними словами, що служать на позначення кількості, міри, порядку, кратності (повторюваності), сукупності (збірності) і т.ін., то рахунок виявляється начебто епіфеноменом числівників – “дією за дієсловом “рахувати, обчислювати”. У зв'язку з цим *числівники* – це такі мовні одиниці, що підлягають здебільшого граматичному і лексичному вивченню, тим часом як *рахунок (лічба)* становить процедуру думки і виявляється в процесі акціональної практики, хоча подеколи і виражається числівниками, але до останніх все ж таки не зводиться.

З лінгвістичної точки зору неототоження рахунку (лічби) й числівників ілюструється вже тим фактом, що хоча словотвір числівників будується на повторенні вихідних числових компонентів за циклами на підставі системи обчислення, то лексичне й граматичне вираження самих циклів є дуже варіативним. Так, поряд з власне кількісними числівниками в різних мовах є слова (і навіть частки), що позначають кількісну і порядкову невизначеність (“багато”, “трохи”, “мало”), а також різного роду нумеративи (класифікатори, числові детермінативи), що вказують на конкретний об'єкт (або атрибут об'єкта) обчислення. Ці позначення як у первинному, так і вторинному семіозисі докладно не досліджувалися, а тому ще чекають на свій опис та смислову інтерпретацію у різних мовах світу.

Отож, **мета цієї статті** – визначити диференціальні ознаки концепту НЕВИЗНАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ і способи його концептуалізації у фразеологічних знаках української та англійської мов.

Завдання статті:

- виявити критерії ідентифікації фразеосемантичного класу одиниць з гіперонімічною ознакою “кількість”;
- проаналізувати й зіставити фразеосемантичний клас одиниць української та англійської мов, які містять у своїй семантиці неозначено-кількісний вияв ознаки.

Наукові результати. Одним із інваріантів значення числа/рахунку (лічби) є гіперконцепт КІЛЬКІСТЬ, що визначається через опозицію двох семіотично опозиційних концептів ВИЗНАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ/ НЕВИЗНАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ. Гіперконцепт КІЛЬКІСТЬ є семантичною універсалією. Проте форми і способи його вираження – граматичні, лексичні й фразеологічні – відрізняються певною специфікою як на внутрішньомовному рівні, так і при зіставленні у різних мовах.

Особливий інтерес у порівняльному аспекті становлять ті фразеологічні одиниці, які мають спільне значення невизначеної кількості. Розглянемо більш докладно фразеологічні одиниці української та англійської мов, об'єднані загальним концептом НЕВИЗНАЧЕНОЇ КІЛЬКОСТІ.

Вибір методики, що задовольняє коректному аналізу *числа/рахунку(лічби)* змушує апелювати до тих сфер знання, де методики опису розумових процедур й акціональних дій уже апробовані, насамперед до логіки, психології, культурології, когнітивної науки тощо. У цих дослідженнях доводиться, що число/рахунок(лічба) обіграється як змістовно, так і

функціонально. Яскравим прикладом змістовного, а саме логіко-ситуаційного використання *числа/рахунка(лічби)*, служать фразеологічні одиниці.

На першому етапі концептуального аналізу в дослідженні було виділено фразеосемантичний клас одиниць, які містять у собі неозначено-кількісний вияв ознаки, тобто квантитативну характеристику предметів, що виражається за допомогою відповідних протиставлень об'єктів на зразок **багато/мало, взаємозамінність великого малим, кількісна перевага/неперевага малого над великим або великого над малим, єдність/роз'єднаність** тощо. Щодо лінгвістичного та когнітивного навантаження загалом квантитативної лексики, за спостереженнями С. О. Швачко [18], то ця група слів співвідноситься з поняттями числа і виміру. З огляду на це, класифікація фразеологізмів з квантитативним компонентом семантики здійснювалася за польовою методикою, внаслідок якої було визначено *фразеосемантичне поле квантитативності* як частина макросистеми мовного поля *кількості* (або гіперконцепту КІЛЬКОСТІ). А тому за основний критерій ідентифікації фразеологізмів бралася наявність у цих мовних знаках родової ознаки – архісеми “кількість”.

Семантика кожної одиниці розглянутого фразеосемантичного класу реалізувалася з урахуванням таких складових: *градаційного* (вказівка на малу/велику кількість ознаки, або наявність ознаки, що виявляється в кількості, достатній/недостатній для її реєстрації), *модального* (наявність ознаки з позицій асоціативних уявлень суб'єкта) і *модально-оцінного* (вказівка на суб'єктивність оцінки) [2, 48-49].

Цей алгоритм спрямовувався на:

1) визначення набору семантичних ознак, релевантних для розпізнання інваріантної семантичної ознаки, а також диференціальних семантичних ознак, притаманних фразеологічним одиницям із квантитативним значенням;

2) виділення інваріанта (на позначення логіко-семіотичної ситуації), що був покладений в основу цієї предметно-тематичної групи.

Оскільки семантична ознака як інваріантне значення характеризує відношення між протипоставленими одиницями й реалізується в кожній із них як варіантне значення, то останнє розглядається як семантичний [7, 14], тобто квантитативний компонент.

У концептуальному полі досліджуваного фразеосемантичного класу одиниць найпродуктивнішими виявилися предметно-тематичні групи з квантитативними компонентами укр. *багато / мало*, англ. *many (much) / few (little)*, які співвідносяться з протиставленням акція-реакція (дія-відповідна дія), що виникає на підставі відповідності/невідповідності речей, предметів, явищ або їх дій вияву в них невизначеної кількості через певні якісні характеристики за інтенсивністю і ступенем [10, 142].

Переважає більшість таких фразеологічних одиниць у порівнюваних мовах мають образ надмірного циклічного вияву процесуальної ознаки, як наприклад, англ. *over and over (again)*, букв. “неодноразово, знову і знову, повторно, багато разів”. В українській мові наявні кілька синонімічних фразеологічних прислів'їв на позначення надмірного вияву ознаки: *коли мед, так і ковшем* (у цьому разі наявний прихований образ ложки з ідеєю малої величини, яка протиставляється ковшуву як значно більшому за розмірами предмету і меду як чогось приємного, такого, що дає насолоду), *дай курці грядку, а їй і городу мало* (грядка становить складник чогось більшого – городу). Аналогічний партитивний образ (частини одиниць виміру) покладено в основу англійського: *give him an ich and he will take a yard*.

Спільним символом малої величини в зіставлених мовах виступає краплина в її протиставленості множинності, образу моря на зразок укр. *крапля в морі*, англ. *it is a drop in the ocean* та його синонімічний трансформ *drips and drabs*.

Ідея реалізації малої кількості (найменшого ступеня її вияву) в українській мові представлена також у фразеологізмі із зоонімним компонентом семантики як *кіт наплакав*, на відміну від англійської мови, де маємо найменший ступінь вияву малої кількості в образному фразеологічному висловленні *next to nothing* із заперечним квантором *nothing* – букв. “дуже мало, зовсім незначна кількість, майже нічого”.

Надмірний інтенсивний вияв великої кількості в українській мові знову ж такі передається у фразеологізмах із анімальним компонентом семантики, де ненажерливість людини як певний стереотип її звичок порівнюється із характерними ознаками поведінки домашньої тварини – *свині* – *їсти як свиня*, тим часом як в англійській мові на позначення цієї логіко-семіотичної ситуації маємо образний вислів *eat one's head off, to* з іншим компонентом-соматизмом *head*, що означає “дуже багато їсти, напихатися”. Отож, однакова образність надмірного вияву неозначеної кількості вербалізується в зіставлених мовах через різні об'єкти порівняння однакових недоліків у поведінці людини – зоонім *свиня* в українській мові та соматизм *head* – в англійській.

В англійській мові протиставлення багато/мало виразно співвідноситься з семіотичним протиставленням “акція-реакція”: одна дія, яка символізує “багато” має своїм наслідком протилежну дію, зокрема її малий результат: англ. *great talkers are little doers*, букв. “великі балакуни – маленькі виконавці”. Пор., в укр. мові фразеологічне прислів'я *балачок на карбованець, а діла на копійку*, де ідея балаканини, безглузлого говоріння у семантичному полі концепту НЕВИЗНАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ за протиставленням багато/мало трансформується через уже визначену кількість – грошової одиниці в протиставленні більших грошей – *карбованця* – меншим – *копійці*. Такі ж мотиви наявні у його синонімічних варіантах, як укр. *менше говори – більше діла твори; менше обіцяй, більше роби; хто багато обіцяє, той мало робить* та англ. *promise little, but do much, good words and no deeds*. Останній англійській приклад супроводжується ще оцінним компонентом семантики *good words* з пейоративною конотацією.

Концептуалізація невизначеної кількості (у даному разі часової невизначеності – малого, невеликого терміну) через вживання визначених числових форм простежується у фразеологізмах на зразок укр. *три чисниці до смерті*, в якому числівник три не має буквального кількісного свого значення, а символізує вияв ідеї “мало”, пор., його синонімічні варіанти в українській мові *недовго ряс топтати* та в англійській – *not to be long for this world*, що означають “мало (в смислі) недовго жити лишилося”.

Протиставлення малої кількості великій маніфестується через точне числове вираження кількісного числівника *один* в обох мовах на позначення ситуації родинної турботи, зокрема материнської: англ. *one chick keeps a hen busy*, укр. *одна дитина завдає матері багато клопоту*. У цих прикладах кількісний числівник *один* виражає ідею не точності, а малого виміру, наслідком якого є щось дуже велике.

Ідентичними як за мотиваційно-образним складом, так і за концептуалізацією є такі фразеологізми зіставлених мов: укр. *за двома зайцями поженешся, жодного не впіймаєш* та англ. *if you run after two hares, you will catch neither*, в яких кількісний числівник *два* маркує ознаку не власне рахунку(лічби), а великої кількості, внаслідок “погоні за якою” постає нульовий результат, тобто – нічого. Пор., ще такий синонімічний трансформ: англ. *dogs that put up many hares kill none*, де з'являються вже активні учасники “погоні за великим” *dogs* з нульовим результатом.

В багатьох фразеологізмах з наявністю власне кількісних числівників загальне значення та образний смисл не мотивується цією точною кількістю. У фразеологізмах, в яких точність трансформується у невизначену кількість, типологічно подібним виявляється дієслово-предикат у безособових конструкціях, проте об'єкт дії та знаряддя в кожній мові варіюються. Так, за наявності спільної образної маркованості в українській *вбити двох зайців одним пострілом* та англійській мовах *to kill two birds with one stone* інструментом виконання дії в останньому прикладі є камінь, а об'єктом – птах.

Мотив абсолютної кількості, передусім невизначеної, наявний в англ. фразеологічному прислів'ї *(as) plenty (або plentiful, thick) as blackberries*, який безпосередньо репрезентується через фітонім *as blackberries*. В українському фразеологізмі *хоч греблю гати* образно-мотиваційна структура абсолютної кількості зберігається, хоча й вербалізується через національно-марковану реалію – *гребля*.

До фразеологічних пар, які моделюють відношення між речами залежно від наявності в них певних властивостей або якостей належать і такі, що передають якісну перевагу зіставлених об'єктів. Їхня логіко-семіотична структура представлена моделлю: якщо одній речі притаманна якась властивість, якість, а друга має протилежну, то друга переважає за своєю цінністю першу (перша – погана, друга – хороша, друга краще, ніж перша) [10, 177].

У фразеологічних одиницях зіставлених мов таке негативне аксіологічне маркування образу багато/мало, зазвичай, супроводжується стилістично зниженою, пейоративною оцінкою, як це маємо в українській мові, наприклад, *де начальства ціла рота, там виходить шишк робота*. Пейоративність образу підсилюється за рахунок розмовно-просторічного безособового предиката – *шишк* (у значенні погана робота/ніяка робота). Якщо символом невизначеної кількості, зокрема *багато* виступає в попередньому прикладі словосполучення *начальства ціла рота*, то в англійській мові *too many cooks spoil the broth* – букв. “занадто багато кухарів псують бульйон” цю образність втілює спільний клас – *багато людей – кухарів*, від дій яких також негативний результат.

Ознака *мало* в його протиставленні чомусь *великому* може набувати й позитивної аксіологічної модальності при переосмисленні образного прототипу. Так, в українському фразеологічному вислові *невеликий червінчик, та дорогий* стверджується ідея позитивної цінності предмета, незважаючи на його малі розміри, і передається через образ грошової одиниці – монети.

Асоціативні можливості поняття невеликої, точно не визначеної кількості, розкриваються в ситуаціях, які попереджають про небезпеку чогось малого, непередбачуваності малого як-от: англ. *small spark makes a great fire* – “з малої іскри великий вогонь буває”; *little leak will sink a great ship, a* – “від малої течії великі кораблі тонуть”. Пор., з українським прикладом, який маркує протилежну логіко-семіотичну ситуацію непередбачуваності чогось великого: *з великої хмари малий дощ, укр. як одкусиш багато, ковтнеш мало*.

Проаналізовані приклади різних способів концептуалізації концепту НЕВИЗНАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ у фразеологічних знаках української та англійської мов засвідчили той факт, що основною диференціальною його ознакою у цих мовних одиницях є множинність/немножинність, яка визначається через оцінку опозиційних понять *багато/мало*. Поняття множинності/немножинності в свою чергу тісно пов'язане з другою ознакою концепту НЕВИЗНАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ, якою, на нашу думку, є сукупність і яка теж міститься в смисловому полі опозиції багато/мало, наприклад, укр. *багато молоді*. А

тому вважаємо за доцільне з'ясувати, в якому співвідношенні перебувають поняття *сукупності* і *множинності*.

О. Ляшевська вважає, що “імена множинності позначають декілька предметів або осіб, поєднаних виконанням певної функції” [8, 161]. Поєднання передбачає доступну для усвідомлення кількість елементів цієї множинності. Кількість елементів а ргіогі не є фіксованою, утім, кожне поняття включає уявлення про приблизну кількість елементів (у конкретній ситуації), а тому множинність у деяких випадках теж може підлягати кількісній оцінці, тобто кількісному виміру.

Імена ж сукупностей осмислюють об'єкти за іншим принципом. Зв'язок між елементами може бути визначений за допомогою спільного імені. Існування іншого способу об'єднання предметів свідчить про те, що поряд з поняттями про природні угруповання елементів наявні поняття, що відбивають уявлення про категоріальне членування сприйманого людиною світу, напр., англ. *many men bear adversity, but few contempt* – букв. “багато людей зносять біду, але мало – презирство”.

На відміну від назв множинності, імена сукупностей – це класи, що задаються певним набором ознак. Такий клас не містить доступної для усвідомлення кількості елементів, але про кожну одиницю можна сказати, чи належить вона до даного класу. Віднесення декількох предметів до сукупності означає наявність у них спільних ознак (напр. укр., *голта*). Додавання означень (прикметників, що позначають постійні властивості) сприяє збільшенню числа ознак, за якими відбувається співвіднесення елемента з класом, а, отже, до зменшення кількості потенційних ознак елементів сукупності (напр., укр. *сільська голта*).

У зв'язку з цим постає питання формального виявлення опозиції *сукупність/множинність*.

У множинності й сукупності є важлива спільна ознака: вони позначають декілька предметів на противагу одному. Тому множинність і сукупність мають властиві для кожного класу номінацій валентнісні можливості. Зокрема, в українській мові сполучення імен сукупностей зі словами неозначено-кількісної квантифікації *багато/мало* протиставляється іменам множинності. Імена множинності, як правило, вільно сполучаються з цими словами в множині (*чимало турбот*). Імена сукупностей сполучаються з *багато/мало* в однині і мають у цьому сполученні інше осмислення *багато молоді*.

Цікавим прикладом з погляду множинності є імена звуків на зразок англ. *great cry*, які в різних ситуаціях бувають як дискретні, так і континуальні: *great cry, but little wool, as the devil (або fellow) said when he sheared his hogs* – “стриг чорт свиню – крику багато, а вовна мало”. Такі неозначено-кількісні сполуки позбавлені чітких валентнісних можливостей, а тому це додає їм додаткового значення невизначеності.

Висновки та перспективи подальших розвідок. В цілому, фразеологізми з неозначено-кількісним компонентом семантики становлять відкрите фразеосемантичне поле квантитативності, яке щоразу розширюється як в українській, так і в англійській мовах. Це стосується, як правило, предметно-тематичної групи фразем зі спільним значенням множинності та сукупності, зокрема тих, в яких реалізується символіка семіотичної опозиції *багато/мало*. Найпродуктивнішими моделями фразеологізмів із неозначено-кількісним компонентом семантики в українській мові є такі, що генетично сягають метафорично-порівняльних конструкцій із елементом *як*, на відміну від англійської мови, в якій кожна модель будується більш вільно, але так, що в ній у різних варіантах і модифікаціях наявний квантитавний компонент *many (much) / few (little)*, виражений в

образності й мотиваційній структурі фразеологічних знаків як експліцитно, так й імпліцитно. Хоча поодинокі повні фразеологічні еквіваленти з елементом *like* (укр. *як*) в англійській мові все ж наявні, як-от: *to drink like a fish*. Перспективами дослідження є аналіз одиниць фразеосемантичного поля квантитативності з погляду їх валентністних можливостей, зокрема визначення тих фразеологізмів з неозначено-кількісним компонентом семантики в зіставлюваних мовах, які мають широку валентність, обмежену валентність і індивідуальну лексико-семантичну й синтаксичну сполучуваність.

Використана література:

1. *Акуленко В.В.* Категория количества в современных европейских языках. – К.: Наукова думка, 1990.
2. *Гвоздарев Ю.А.* Фразеосемантические группы ФЕ, их структура и представление в идеографических словарях // Фразеологические словари и компьютерная фразеография: Тезисы сообщений школы-семинара 13-17 ноября 1990 г. – Орел, 1990. – С.48-49.
3. *Горшкова И.М.* Лексико-грамматическая характеристика и особенности функционирования существительных *singularia tantum* в чешском языке в сопоставлении с русским: Автореф. дис... канд. филол. наук / М., 1978. – 19 с.
4. *Десярев В.И.* Семантическая реконструкция грамматической категории числа в праславянском языке // Вопросы славяно-русского языкознания. – Ростов-на-Дону. – 1996. – вып.2. – С. 4-7.
5. *Жаботинська С.А.* Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных. – М., 1992.
6. *Исаченко А.В.* О грамматическом значении // Вопр. языкозн. – 1961. – № 1. – С. 6-19.
7. *Кузнецов А.М.* Структурно-семантические параметры в лексике. – М., 1980.
8. *Ляшевская О.Н.* Семантика русского числа. – М.: Языки славянской культуры, 2004.
9. *Паповяню Э.Г., Андреева О.П.* (Предсказуемый и непредсказуемый внутренний гипостазис // Вісник ХДУ. – Харків. – № 384 (Том 2). – 1995. – С. 123-125.
10. *Пермяков Г.Л.* Пословицы и поговорки народов Востока. – М.: Лабиринт, 2001.
11. *Перцов Н.В.* Инварианты в русском словоизменении. – М.: Языки русской культуры, 2001.
12. *Поливанова А.К.* Выбор числовых форм существительных в русском языке // Проблемы структурной лингвистики 1981. – М., 1983. – С. 130-145.
13. *Ревзин И.И.* Так называемое “немаркированное множественное число” в современном русском языке // Вопросы языкознания. – 1969. – № 3. – С. 102-109.
14. *Соболева П.А.* Число существительных как грамматико-словообразовательная категория // Русский язык. Функционирование грамматических категорий. Текст. и контекст. – М., 1984. – С. 66 – 75.
15. *Супрун А.Е.* Числительное // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М., 1990. – С. 582-583;
16. *Таранець В.Г.* Походження поняття числа і його мовної реалізації. – Одеса, 1999.
17. *Топоров В.Н.* Числа // Мифы народов мира: Энциклопедия в 2-х томах. – М.: Советская Энциклопедия. – 1980. – С. 631-633.
18. *Швачко С.А.* Английские числительные и их место в лексико-семантическом поле количества: Дис...д-ра филол. наук: 10.02.04 / Сумской государственной педагогический институт им. А. С. Макаренка. – Сумы, 1983.
19. *Corbett G G., Mithun M.* Associative forms in a typology of number systems: evidence from Yupik // Journal of Linguistics. – 1996. – P. 1-17.
20. *Dayal V.S.* The Singular-Plural Distinction in Hindi Generics // Proceedings of SALT II, Working Papers in Linguistics No. 40. Columbus, Ohio, 1992. – P. 39-58.
21. *Gawelko M.* Semantyczne aspekty pluralizacji w języku francuskim i polskim // Języki obce w szkole. – Warszawa, 1985. – Rok. 29. – Na 3. – S. 195-200.
22. *Gaweiko M.* La catégorie linguistique du nombre dans les langues française, roumaine et polonaise, et la tendance à l'abstraction // Revue roumaine de linguistique. – Bucarest, 1987.– T. 32. – № 46. – P. 355-356.
23. *McCawley J.* Lexicography and the count – mass distinction // Berkeley Linguistic Society. Proceedings... 1st, 1975. – P. 314-321.
24. *Wierzbicka A.* Lexicography and Conceptual Analysis. – Ann Arbor: Caroma, 1985.